

АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ В УКРАЇНІ В УМОВАХ КУЛЬТУРНОГО ТРАНЗИТУ

Тетяна Гранчак¹, Ярослава Сошинська²

Анотація. Розглянуто ставлення наукової спільноти України до академічного плагіату в умовах демократичного транзиту. Обґрунтовано академічний плагіат як прояв пострадянської колективістсько-кримінальної культури і фактор її реплікації. За результатами анонімного інтернет-анкетування наукових і науково-педагогічних працівників наукових бібліотек, академічних установ та закладів вищої освіти виявлено тенденцію до зниження рівня толерування академічного плагіату вітчизняними науковцями. Акцентовано потребу формування і поширення властивих демократичним суспільствам добродесних культурних практик як необхідної умови для розвитку науки. Висвітлено діяльність ВГО Українська бібліотечна асоціація зі сприяння формуванню і поширенню культури академічної добродесності та запобіганню академічному плагіату.

Ключові слова: академічний плагіат, академічна добродесність, Українська бібліотечна асоціація, УБА, кримінально-колективістська культура.

ACADEMIC PLAGIARISM IN UKRAINE IN CONDITIONS OF CULTURAL TRANSIT

Tetyana Hranchak, Yaroslava Soshynska

Abstract. The scientific community's of Ukraine attitude to academic plagiarism in the conditions of democratic transit is considered. Academic plagiarism in Ukraine is proved as a manifestation of the post-Soviet collectivist-criminal culture and the factor of its replication. According to the results of the anonymous internet survey of scientific and pedagogical staff of scientific libraries, academic institutions and higher education institutions, a tendency towards a decrease in the level of tolerance to academic plagiarism by Ukrainian scientists has been revealed. The necessity of formation and sharing of virtuous cultural practices inherent in democratic societies as a necessary condition for the science development is emphasized. The activity of the Ukrainian Library Association for the assistance in the formation, promotion and dissemination of the academic integrity culture, and the prevention of academic plagiarism is highlighted.

Keywords: academic plagiarism, academic integrity, Ukrainian Library Association, ULA, criminal-collectivist culture.

¹ Відділ охорони інтелектуальної власності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. granchakt@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-7854-580X>.

² Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». je_ua@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0002-9801-6996>.

Актуальність дослідження

Сьогодні в українському суспільстві сформований потужний запит на модернізаційні процеси, з успішністю яких пов'язують існування і перспективи самої держави. Індикатором цього запиту стала Революція гідності. Забезпечити науково-теоретичне і технологічне підґрунтя результативних реформ в умовах формування інформаційного суспільства покликаний інноваційний розвиток освіти і науки.

Утім, нинішній стан науково-освітньої галузі наразі залишає бажати кращого. В інформаційному просторі перманентно з'являються публікації, в яких констатується невідповідність сучасної організації і якості науки суспільним потребам. З одного боку, Міністерство освіти і науки України (далі — МОН) декларує необхідність підвищення якості наукових досліджень і працює над її нормативно-правовим забезпеченням і критеріями вимірювання [1–6], з іншого — наукове середовище продовжують струшувати гучні скандали, пов'язані з корупцією і академічним плагіатом. За висновком експертів урядово-громадської ініціативи «Разом проти корупції», «більшість керівників ЦОВВ (центральных органів виконавчої влади. — Авт.) в галузі освіти та науки, та більшість керівників університетів зацікавлені виключно в імітації «академічної доброчесності», з можливістю «індульгенцій» для чиновників, політиків, та осіб, що належать до впливових мереж взаємних інтересів в академічній системі» [7]. Тож, з огляду на необхідність підвищення ефективності наукової діяльності, потребують додаткової наукової уваги питання плагіату, його витоків і засобів протидії йому.

Метою пропонованої статті є розгляд явища академічного плагіату як прояву пострадянської колективістсько-кримінальної культури і фактору її реплікації, обґрунтування в рамках запобігання академічному плагіату необхідності формування і поширення властивих для демократичних суспільств доброчесних культурних практик, висвітлення діяльності ВГО Українська бібліотечна асоціація (далі — УБА) зі сприяння транзиту таких практик.

Методологічна основа дослідження

Результати дослідження отримані шляхом застосування комплексу наукових методів, зокрема, екстраполяції (при розгляді поширення на академічне середовище колективістсько-кримінальної культури), логічного, гіпотези, діалектичного. Актуальні наукові погляди на питання взаємопов'язаності академічного плагіату з культурною традицією були виявлені шляхом використання методу аналітичного ревію. Для з'ясування ставлення наукової спільноти до академічного плагіату використовувався метод анонімного інтернет-анкетування. В опитуванні взяли участь 520 наукових і науково-педагогічних працівників наукових бібліотек, закладів вищої освіти (ЗВО) та академічних наукових установ. Багатий емпіричний матеріал дало застосування методу включеного спостереження, оскільки автори мають багаторічний досвід роботи як в академічній установі, так і в закладах вищої освіти, виконували обов'язки редактора фахових наукових видань, рецензента і експерта наукових праць, монографій, дисертаційних досліджень, є членами ВГО Українська бібліотечна асоціація і мають багаторічний досвід реалізації її проєктів.

Джерельна база дослідження

Джерелами стали ухвалені в різних закладах вищої освіти України кодекси академічної доброчесності, результати соціологічного дослідження «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку» (грудень 2014 — липень 2015 рр.), проведеного Східноукраїнським фондом соціальних досліджень разом з Інститутом соціально-гуманітарних досліджень Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» та за сприяння Соціологічної асоціації України, розроблена командою експертів урядово-громадської ініціативи «Разом проти корупції» аналітична записка «Академічна доброчесність. Аналітичний звіт та рекомендації» (2018 р.), методичні матеріали, розроблені УБА в рамках реалізації проекту «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек», у т. ч. за підтримки Посольства США в Україні. Емпіричну основу дослідження склали результати анонімного інтернет-анкетування, проведеного в період з 8 по 20 квітня 2019 р. серед наукових і науково-педагогічних працівників наукових бібліотек, закладів вищої освіти та академічних наукових установ.

Теоретична основа дослідження

Розгляд академічного плагіату у вимірі транзиту культур обумовлений актуальною науковою дискусією про поняття, причини, прояви і засоби протидії академічному плагіату.

Зокрема, сучасне розуміння плагіату і ставлення до нього в науковому середовищі розглядається в публікаціях Д. Вебер-Вульф [8], С. Голунова та І. Куриллі [9], М. Догерті [10], А. Новелскайте та Р. Пучетайте [11], О. Рижко [12], В. Хмарського [13], Т. Ярошенко [14] та ін.

Так, В. Хмарський приділяє увагу поняттю «academic integrity», наголошуючи на його морально-етичному компоненті. Вчений розглядає академічний плагіат як прояв порушення академічної порядності — «морального кодексу або етичної політики академічного середовища, що включає такі цінності як уникнення омани чи плагіату, дотримання академічних стандартів, чесності і ретельності у дослідженнях та академічних публікаціях» [13, 58]. Він також дає детальний огляд наукового доробку, присвяченого вивченню досвіду США в цій царині, та висвітлює реалізацію програми «Академічна чесність в США», що була здійснена у лютому 2015 р. [13].

Нюанси розуміння проблеми плагіату в контексті аксіології на основі інформації, зібраної під час експертного опитування «Прийоми плагіату» (червень — листопад 2016 р.), що проводилось серед членів Науково-методичної комісії журналістики та інформації Міністерства освіти і науки України та викладачів університетів України, представила О. Рижко [12]. За даними дослідниці, у рейтингу з 35 європейських країн, побудованому на основі сервісу the Plag.pl, Україна має 32 місце за рівнем академічного плагіату, випереджаючи лише Білорусь, Молдову і Росію [12, 108]. Серед причин академічного плагіату науковець визначає політизацію наукової сфери, як і всього життя в цілому [12, 105].

Типологія випадків академічного плагіату, підходи до його виявлення, роль авторитетних наукових журналів стосовно політики запобігання і викриття академічного плагіату розглядаються в ґрунтовних монографічних дослідженнях Д. Вебер-Вульф [8] і М. Догерті [10].

Особливостям проявів академічної недоброчесності, зокрема й плагіату, з досвіду Росії та Литви присвячені розвідки С. Голунова та І. Курилли [9], А. Новелскайте та Р. Пучетайте [11] відповідно. Литовські дослідниці звертають увагу на підтримку в науковому середовищі ідеї щодо зв'язку високих показників «рівня толерантності до обману» з високим рівнем корупції і відсутністю індивідуальної відповідальності у суспільстві, хоча й наголошують на відсутності достатніх емпіричних підтверджень такої тези. За висновком А. Новелскайте та Р. Пучетайте, плагіат може спричинювати почуття соціальної несправедливості, а в радикальних випадках — цинізм і відчуження серед членів суспільства [11, 237–238].

Щодо ситуації в Росії, то констатуються випадки використання викриття плагіату як інструменту політичної боротьби, що вводить явище академічного плагіату в контекст політичної культури. За спостереженнями науковців, «є ті, хто прагне скомпрометувати прихильників путінського режиму, дискредитуючи видних чиновників і членів «Єдиної Росії»» [9]. Показовою є негативна конотація цитати. У даному випадку засуджується не сам факт недоброчесності, а принцип вибору об'єкта перевірки. Про практику використання боротьби з академічним плагіатом з метою провокування скандалів згадує також О. Рижко [12].

Е. Хейтман і С. Литевка певну недовіру до тих, хто ризикує викривати випадки академічного плагіату, як і терпимість до випадків шахрайства в країнах пострадянського простору пояснюють культурною адаптацією до поширеної корупції і відсутністю індивідуальної моральної відповідальності в умовах авторитарних режимів [15].

Поширення культури плагіату в країнах пострадянського простору, зі свого боку, відзначає М. Налєпа, яка згадує понад 15 незалежних міжнародних досліджень, за даними яких студенти коледжів США списують менше, ніж студенти Китаю, Японії, Киргизстану, Росії, Ізраїлю, України, Латвії, Литви, Польщі, Албанії, Хорватії — проте більше, ніж студенти Великої Британії або Австралії [16]. М. Налєпа доходить висновку про подібність культури і норм академічної доброчесності в країнах Східної Європи, акцентуючи недовіру до тих, хто викриває порушення академічної доброчесності, і скептицизм по відношенню до офіційних правил. Дослідниця пов'язує практику потурання академічному плагіату зі сформованою за радянських часів традицією виживання всупереч офіційно встановленим правилам:

Досвід регіону в комуністичну добу залишив по собі глибокий соціальний осуд інформаторів і тих, хто співпрацюватиме з владою. Це саботує будь-які зусилля з виявлення і санкціонує академічну нечесність. Можливо, поширене академічне шахрайство виросло з культури, в якій виживання вимагало нехтування офіційними правилами і їх колективного обходу [16].

З політичною культурою пов'язує явище академічного плагіату Т. Ярошенко. Порівнюючи досвід США та України, науковець зазначає:

Культурні чинники академічної нечесності в українських вузах, на наш погляд, закорінені в успадкованій від СРСР психології хибно потрактованого колективізму. Його відгуки ми знаходимо в гаслі «один за всіх, і всі — за одного», що розуміється як «кругова порука» [14].

Утім, пояснюючи культурою колективізму небажання інформувати про порушення академічної доброчесності або застосовувати санкції у випадку академічного плагіату («всі за одного»), складно пояснити у такий спосіб самі факти порушення, адже явище академічного плагіату не відповідає першій частині відомого гасла — «один за всіх», оскільки плагіатор працює, по суті, проти суспільства, проти свого наукового колективу, використовуючи спільні матеріальні ресурси і дублюючи у підсумку вже спродуковану кимось (і одного разу вже оплачену) ідею.

Якщо розглядати спільноту науковців як колектив, очевидним є висновок про шкідливість для нього випадків академічного плагіату. Добросовісні науковці, які сумлінно працюють на отримання нового наукового результату, у випадку недобросовісного використання їхніх здобутків стають жертвами плагіаторів, які використовують їх з власною метою. Водночас не можна не погодитися з В. Романуцьким стосовно того, що колективістські суспільства «передбачають повне «занурення» від народження в інтереси своєї групи (сім'ї, клану тощо) в обмін на безпеку (хоча часто й відносно). Власні інтереси майже не враховуються, якщо суперечать або не підтримуються групою» [17, 98]. Іншими словами, йдеться про пріоритет колективного над індивідуальним (у тому числі й відносно плагіатора, чого на практиці не спостерігається). Більше того, для колективістського світосприйняття властивим є намагання уникати конфронтації в групі, зберігати її «обличчя». Дотриманням цього принципу можна пояснити небажання членів колективу викривати плагіаторів (ганьбити кафедру, відділ, факультет, установу), водночас складно пояснити самі випадки плагіату (адже для плагіатора його прагнення справити «враження», зімітувати привабливе особисте «обличчя» виявляється важливішим за репутаційні ризики колективу). Тож в реаліях української науки ми можемо говорити про дію принципів колективізму у відносинах «наукова спільнота — плагіатор» і відсутність такої дії у відносинах «плагіатор — наукова спільнота». Стає очевидним, що плагіатор, формально належачи до певного наукового колективу, фактично не вважає себе його частиною. Проте це не означає, що він не співвідносить себе з жодною групою.

В умовах демократичного транзиту, в яких перебуває Україна, що доповнюються спричиненими глобалізацією процесами трансформації соціальних статусів, однією з ідентичнісних констант для особи залишається родина, яка може розглядатися у вузькому сенсі — батьки і діти, а може — в широкому (батьки, діти, близькі і далекі родичі, знайомі, друзі, друзі друзів тощо). Це спільнота, сформована відносинами підтримки і захисту «старшими» членами «родини» «молодших» та особистої відданості і підкорення «молодших» членів «родини» «старшим». Зрозумілі широкому колу цінності такої спільноти за відсутності ефективних судових практик стають для її членів вищими за легальні цінності і поширюються на бізнес і систему управління. Як пояснює Н. Багдасарян,

...службовець отримує освіту за рахунок своїх численних родичів, які терпляче збирали гроші для оплати навчання, влаштування на роботу, розраховуючи на турботу про них у майбутньому. «Глибокі родинні почуття» примушують людину порушувати закон і зловживати службовим становищем, допомагати своїм рідним, вважаючи це за свій першочерговий обо-

в'язок. А якщо зважити на друзів, товаришів, однокурсників по навчанню, сусідів, то нерідко зазначені порушення накладаються на систему поведінки чиновника. Учиняючи протиправні дії, службовець не відчуває каяття, оскільки всі так роблять, і ніхто не вважає це неправильним [18, 32].

Такий стан речей акцентує Є. Головаха [19], за словами якого на початку 1990-х років в Україні єдиним з усіх визначальних інститутів, який зберіг свою функціональність, був інститут сім'ї. Сім'я ж стала визначальним принципом побудови політичної системи. Спочатку як сімейно-кланової. За висновками експерта, до 2014 р., коли, на його думку, в Україні з'явилися перші ознаки інституціональної довіри, довіра була персоніфікованою. Персональна довіра була ключовим критерієм суспільних відносин.

Чому ми довіряємо тільки тим партіям, в яких є той лідер, якого ми знаємо? Всі інші ми взагалі не помічаємо. Чому можновладці будують політику, довіряючи тільки своїм рідним, близьким, односельцям і так далі? Оце і є той політичний клас, який утворився в Україні, — кланово-родинний політичний клас. І досі він багато в чому таки зберігається [19].

За таких обставин захист інтересів родини стає вищим за права (зокрема авторське право) тих, хто не входить до «родинного кола». «Обличчя» родини визначає не добросовісність і слідування етичним чи правовим нормам, а здатність виконати функції захисту, тобто посилення впливу.

В умовах відсутності «розвиненої і зрілої громадянської культури з притаманними їй цінностями поваги до закону та готовності його виконувати, громадянської ініціативи та відповідальності, суспільної солідарності тощо» [20, 95] на основі принципів колективізму була вибудована інша культура. І. Заславський визначає її як культуру нео-ГУЛАГу, яка була сформована внаслідок інтеграції комуністичної, кдбистської та кримінальної культур у процесі утворення нової еліти в пострадянський період. За його висновком, «проникнення цінностей, норм і практики нео-ГУЛАГу в пострадянському суспільстві також породило безпрецедентну культуру інтелектуального піратства і плагіату» [21, 19].

Потужний вплив кримінальної культури на формування пострадянських цінностей зазначають також С. Грабовський [22] і М. Міщенко [23].

Криміналізована культура набула імідж культури народної, правдивої, тобто пройнятої «правдою життя», на відміну від брехливого офіціозу та патетики «соціалістичного реалізму».

Тому не дивно, що з часів перебудови, коли соціалістична культура остаточно здала свої позиції, криміналізована культура стала на пострадянському просторі практично домінуючою [23].

При цьому С. Грабовський акцентує розбещення кримінальною культурою особистості, руйнування самоповаги, яка є невід'ємним атрибутом свободи: «Хоч у кримінальній «зоні», хоч на «волі» людина була піщинкою, нездатною на опір сваволі «авторитетів»» [22]. Побудована на перманентному приниженні особистості «пацанська» етика і «поняття» стають одними з ключових засад процесу управління [21, 6]. Поширення кримінальних практик у політичному і соціокультурному просторах поступово змінює ставлення суспільства до крадіжки: вона сприймається не як неприпустиме явище, а як неминуче допустиме зло, або навіть як ознака певної потенції злодія, його здатності протистояти лицемірній офіційній

системі. «Люди, що зросли під впливом цінностей естетизованої блатної та кримінальної культури й узяли з неї сенси свого життя, просто-таки не можуть не красти, не зневажати інтелектуалів, не намагатися обійти закони, зрештою, не підтримувати ту культуру, яка є їм близькою та рідною», — робить висновок С. Грабовський [22]. Упровадження в суспільну практику цифрових технологій і поява інтернету розширила технічні можливості академічного плагіату, що вплинуло на набуття цим явищем масового характеру.

Виклад основних результатів

Сформований в Україні упродовж часів незалежності науково-освітній простір є частиною загального культурного контексту і як такий відображає ключові характеристики останнього. Йдеться про прояви у вітчизняному науковому середовищі кримінально-колективістських практик, традиції яких було закладено ще в радянські часи. До таких практик належить, зокрема, академічний плагіат, поширення якого в радянській науці відзначають науковці [24; 25].

В Україні, за даними соціологічного дослідження «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку» (грудень 2014 — липень 2015 рр.), проведеного Східноукраїнським фондом соціальних досліджень разом з Інститутом соціально-гуманітарних досліджень Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» та за сприяння Соціологічної асоціації України, переважна більшість студентів (понад 90 %) використовує плагіат в тій чи іншій формі [26, 50].

Опитування, проведене авторами шляхом анонімного інтернет-анкетування серед наукових і науково-педагогічних працівників наукових бібліотек, закладів вищої освіти й академічних наукових установ з 8 по 20 квітня 2019 р., виявило дещо нижчий, ніж у студентському середовищі, проте все одно досить високий рівень досвіду академічного плагіату: 336 з 520 учасників анкетування (64,6 %) заявили, що серед їхніх знайомих є особи, які мають досвід некоректного використання чужих творів, 36 % вважають, що ставали жертвами плагіаторів, а 189 (36 %) опитаних вітчизняних науковців визнали власний досвід академічного плагіату. При тому є показовим, що негативне або швидше негативне ставлення до явища академічного плагіату висловили 497 (95,6 %) опитаних (див. рис. 1).

І. Заславський недвозначно відносить академічний плагіат до проявів «зłodійської» культури на пострадянському просторі [21]. Принципово погоджуючись із такою тезою з огляду на те, що академічний плагіат по суті є інтелектуальною крадіжкою, вважаємо за доцільне доповнити її впливом заснованої на родинно-колективістських відносинах корупційної практики. Віддаючи перевагу не критерію професійності, а ступеню лояльності, особистої відданості, «ефективності» у вирішенні питань, зручності, окремі керівники практикують оточувати себе працівниками, які за своїм науковим рівнем не завжди відповідають вимогам посади. Формальні процедури в такому випадку слугують лише закріпленню неформально погоджених рішень. У такому випадку необхідність продукування наукового тексту,

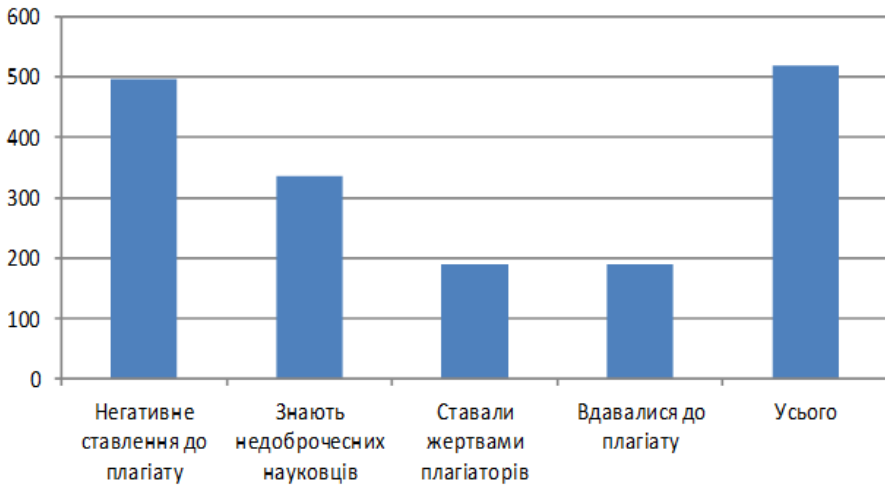

Рис. 1. Академічна спільнота і академічний плагіат

зумовлена посадовими обов'язками, обертається потребою «некоректного запозичення». Ще однією причиною може бути перекладання на підлеглого частини своїх обов'язків, що відбирає в нього час на проведення оригінальних досліджень і «прирікає» на «запозичення» чужих ідей і текстів.

Наприклад, у Запорізькій державній інженерній академії (ЗДІА) кафедрою «Матеріалознавство та обробка металів» завідує такий собі професор Б. Серeda. Ні вищої освіти, ні базової теоретичної, ні будь-якої практичної підготовки за фахом «Обробка металів тиском» (ОМТ) він не має. Однак для того, щоб навчати студентів, керувати аспірантами та очолювати кафедру, яка спеціалізується на ОМТ, необхідно мати наукові праці в цій сфері науки та техніки. Тому Серeda опублікував кілька наукових статей із питань прокатного виробництва, що є складовою дисципліни «Обробка металів тиском». ...З'ясувалося, що матеріали статей і навчального посібника Б. Середи запозичені зі статей, монографій та підручників відомого професора В. Ніколаєва і є неприкритим плагіатом. Факти плагіату підтверджені рецензіями й експертними висновками ряду університетів, а також інститутів Національної академії наук України, завірені підписами 15 професорів, академіка та двох членкорів НАНУ [27].

Надалі відсутність або недостатня презентативність особистих наукових результатів посилює залежність від зв'язків і обумовлює пріоритет не стільки досягнення наукової якості (хоча інколи не виключає її з міркувань відповідності високому статусу покровителя), скільки збереження і підтримки «мереж взаємних інтересів» [7, 5].

Відсутність власного оригінального наукового доробку провокує некомфортне співіснування з тими, хто такий доробок має, наслідком чого стають конфлікти і «витискання» останніх із системи або на периферію життя установи (наприклад, це стосується окремих членів групи громадських активістів, які викривають академічний плагіат, «Дисергейт» [28; 29]). Атмосфера корупції і відсутності здорової конкуренції демотивує здатних до наукових досліджень працівників, які починають розглядати мо-

жливість імітації наукових результатів: на фоні плагіату їхні імітації виглядають цілком пристойно. За спостереженням Т. Гундорової, «багато з них перебувають під впливом так званого «стокгольмського синдрому» з впевненістю неможливості зміни ситуації та співпраці з керівництвом, яке часто вимагає порушення стандартів академічної доброчесності з метою «збереження контингенту студентів», імітації виконання ліцензійних та акредитаційних вимог — викладач ставиться перед дилемою «порушуй або втратиш роботу»» [30].

Інший шлях — входження до «родинного кола», яке відкриває професійні ліфти, надає фінансові переваги, захищає і підтримує. Показово у зв'язку з цим, що 217 опитаних — 41,7% — вважають, що для їхнього кар'єрного зростання корисні зв'язки є важливішими за наукові результати, 46,7% отримували допомогу рідних при працевлаштуванні, а 35,6% своєю чергою допомагали рідним працевлаштовуватись, 16,7% працюють в одній установі зі своїми родичами, створюючи в такий спосіб сприятливе підґрунтя для реплікації кримінально-колективістської культури. Кар'єрне зростання в такому колі обумовлюється потенційною корисністю для групи і ступенем особистої відданості. Звинувачення у плагіаті у разі його викриття розглядаються, швидше, як зведення рахунків і особиста помста, а «жертва» отримує моральну підтримку за принципом «своїх не здаємо».

І хоча опитування виявило, що ставлення до академічного плагіату незнайомих і знайомих науковців майже однакове (позитивно і швидше позитивно про такі випадки висловилися лише 23 і 25 з 520 опитаних відповідно), показово, що 167 науковців (32%) готові підтримати звинуваченого в плагіаті колегу, якщо перебувають з ним у дружніх відносинах, 145 (28%) — вважають за необхідне з позицій корпоративної солідарності захищати колегу, якого звинувачено в плагіаті, а 15% виявили готовність захищати звинуваченого колегу на прохання адміністрації (див. рис. 2).

Водночас, учасники анкетування доволі скептично оцінюють шанси бути підтриманими спільнотою у викритті плагіату: лише 12% сподіваються, що ставлення до них у такому випадку покращиться, 60,8% упевнені, що погіршиться.

Така картина корелюється з висновками М. Налепи [16] стосовно ставлення до недоброчесної поведінки студентів пострадянського простору, за спостереженнями якої російські студенти переважно байдуже поставилися до тих, хто вдається до списування, вважають цілком прийнятним «ділитися» знаннями під час іспиту і засуджують тих, хто викриває недоброчесну поведінку. Натомість явище конкуренції «сприймається студентами скоріше негативно, як один з чинників погіршення міжособистісних стосунків. Студенти, які проявляють підвищену старанність, елементи конкуренції по відношенню до інших членів групи, стають «білими воронами» у колективі» [26, 28].

З огляду на такі дані, підставою для обережного оптимізму є доволі високий відсоток тих, хто, незважаючи на можливі ризики, виражає готовність публічно підтримати колегу, що викриває плагіат, у випадку адміністративного тиску на нього — 76,5% та самостійно публічно заявити про плагіат — 50%. Утім, не виключено, що ці дані свідчать не стільки про готовність, скільки про бажання так вчинити, про наявну мотивацію

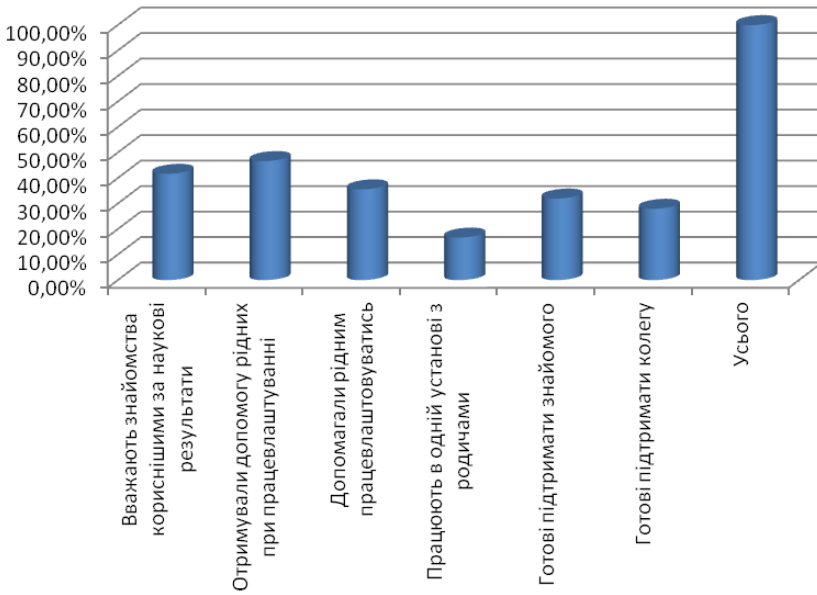

Рис. 2. Родинно-колективістські практики в науковому середовищі України

до доброчесної поведінки. Адже наразі, незважаючи на те, що 64,6 % учасників анкетування знають осіб, які мають досвід некоректного використання чужих творів, скандали навколо плагіаторів від науки залишаються, швидше, винятками у вітчизняній практиці.

З іншого боку, спостерігається тенденція до зменшення кількості тих, хто готовий порушувати принципи академічної доброчесності: якщо власний досвід академічного плагіату мають 36 % опитаних, то повторити його за умови упевненості, що їх не буде викрито, готові значно менше — 16 %. Це означає, що для 20 % етична поведінка набула ціннісного світоглядного значення. Ці дані стають ще більш вражаючими з урахуванням масштабів списування у школі чи університеті. Так, на питання, чи списували Ви у школі (університеті) відповідно ствердно 287 осіб (55 %), ще 475 осіб (91 %) зазначили, що давали списувати іншим. Як бачимо, кількість тих, хто використовував недоброчесні практики після закінчення школи (університету) порівняно зі шкільними (студентськими) роками, скоротилась майже на 20 %, і майже на 40 % — порівняно з тими, хто поки готовий вдатися до плагіату за умови, що його не буде викрито (див. рис. 3).

При цьому 422 учасника анкетування (81 %) підтримують ідею обов'язкової перевірки академічних текстів на ознаки плагіату з використанням спеціальних програмних засобів, а 344 (66 %) — висловилися за необхідність більш жорстких санкцій щодо тих, хто викритий у плагіаті.

Запит на доброчесну академічну поведінку посилюється в Україні після Революції гідності, яка разом із визначенням зовнішньополітичного вектора країни дала надію на зміну кримінально-колективістських практик ефективними легальними практиками, властивими демократичним режимом розвинених країн Європи і Америки. Орієнтованість на інтеграцію

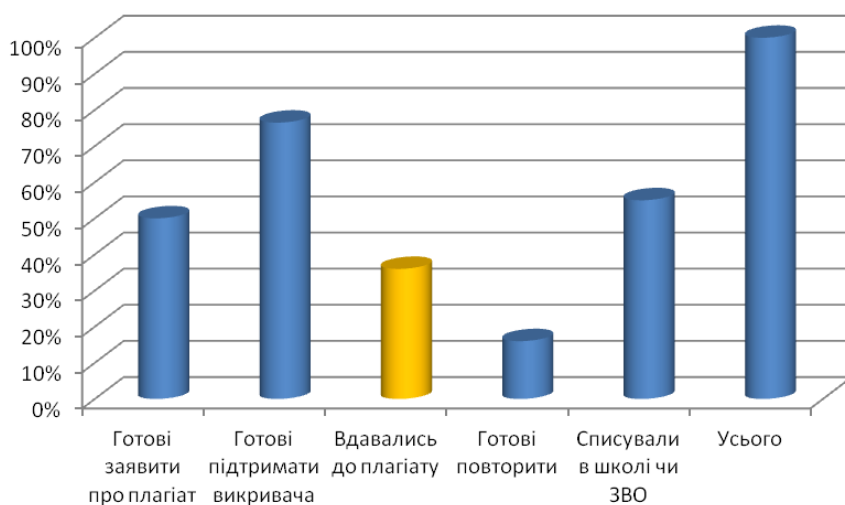

Рис. 3. Перспективи академічної доброчесності в науковому середовищі України

вітчизняних науки і освіти в загальносвітовий академічний простір (54% опитаних на сьогодні має досвід зарубіжного стажування, участі в закордонних наукових конференціях), підвищення академічної мобільності студентів і науковців та їхнє долучення до індивідуалістсько-ліберальної культури з властивим останній принципом індивідуальної відповідальності і свободи (66,5% брали участь у наукових конкурсах), дотримання принципу прозорості в науковій діяльності — все це спричинило вироблення організаційно-методичних підходів до сприяння академічній доброчесності як з боку держави [1–6], так і громадськості (Антиплагіатна ініціатива «Дисергейт», створена в Україні у лютому 2016 р.) й активізацію спротиву випадкам академічного плагіату.

Як зазначає координатор ініціативи «Дисергейт» С. Благодетелева-Вовк, «у новій ситуації з'явилися люди, які повірили у цінності академічної доброчесності та стали на захист суспільних інтересів у сфері освіти і науки. Вони є провідниками нових ідей та доброчесних академічних практик і, звичайно, вони будуть боротися за них» [31].

Примітно у зв'язку з цим, що, незважаючи на непростий процес входження вітчизняних науковців до світового наукового простору, 307 учасників опитування (59%) позитивно або швидше позитивно поставилися до оцінки ефективності роботи науковця за h-індексом і кількістю публікацій. Переважна більшість опитаних (86,5%) підтримує необхідність розміщення наукових текстів у вільному доступі в інтернеті.

У постреволюційний період на рівні ЗВО поширюється практика ухвалення кодексів академічної доброчесності, які відображають досягнутий спільнотами ЗВО консенсус у цьому питанні. Ухвалення кодексів спрямоване на забезпечення нормативних засад для впровадження принципів академічної доброчесності в освітню та наукову діяльність інститутів з метою підвищення її якості і передбачає, зокрема, порядок перевірки наукових робіт, що надходять до спеціалізованих вчених рад, редакцій наукових

журналів і збірників, оргкомітетів конференцій, а також кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти, які навчаються у цих ЗВО, на дотримання принципів академічної доброчесності [32–35].

Зазвичай у таких кодексах міститься перелік і визначення видів порушень академічної доброчесності (академічний плагіат, самоплагіат, академічне шахрайство, фальсифікація результатів досліджень, надання завідомо неправдивої інформації, хабарництво, списування тощо), принципів професійної етики та академічної доброчесності (свободи та людської гідності, чесності і порядності, поваги і взаємної довіри, відкритості і прозорості тощо) і рекомендації щодо запобігання академічному плагіату. Серед таких рекомендацій — інформування суб'єктів науково-освітнього процесу стосовно необхідності дотримуватись правил академічної етики і відповідальності у випадку їх недотримання, розробка і поширення методичних рекомендацій щодо належного оформлення посилань на використані в роботах джерела, проведення спеціальних заходів з питань наукової етики і запобігання академічному плагіату тощо.

Кодексами також визначається порядок перевірки та розглядів фактів плагіату, відповідно до якого науково-педагогічний працівник, виявивши факт академічного плагіату, зобов'язаний (це принципово, адже переводить відповідальність викривача з персонального — нічого особистого! — на інституційний рівень) поінформувати керівництво кафедри, факультету, ЗВО. Важливою частиною кодексів є визначення відповідальності за порушення академічної доброчесності: моральної, дисциплінарної, адміністративної, кримінальної відповідно до нормативних і розпорядчих документів ЗВО та норм чинного законодавства України (наприклад, усне і письмове попередження, догана, позбавлення академічної стипендії, відмова у присудженні наукового ступеня, позбавлення премій, надбавок тощо, звільнення з посади іт.).

Спільними зусиллями держави, окремих інституцій і громадськості у вітчизняному науковому середовищі поступово відбувається зміна типу культури, переорієнтація на індивідуалістсько-ліберальні цінності і практики поведінки з властивими демократичним країнам «опорою на власні сили, з одного боку, та комунікативністю і відкритістю для інновацій — з іншого» [14]. Такі зміни, на думку Є. Головахи, не є достатньою, але є необхідною умовою змін. За словами соціолога,

Ми потребуємо визначеності національно-громадянської ідентичності та консолідованості геополітичних орієнтацій; формування нової політичної культури та атмосфери соціальної довіри; відмови політичного класу від пострадянської ненажерливості та виникнення феномену «елітарної аскези»; подолання масової соціальної відчуженості та соціального цинізму (феномен аморальної більшості), а також зміни системи цінностей [19].

Впливовим суб'єктом таких змін виступає ВГО Українська бібліотечна асоціація. Сповідуючи демократичні цінності громадянського суспільства та інтелектуальну свободу, УБА визначила одним із векторів своєї діяльності формування у суспільстві культури академічної доброчесності. Адже саме культура унікально поєднує цінності, ідеї, принципи, правила і моделі поведінки соціуму. Саме через розвиток культури академічної доброчесності і поширення відповідних культурних практик ми можемо успішно долати виклики академічного плагіату в Україні.

Активну фазу цієї діяльності УБА розпочала у 2016 році, долучившись до Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP) та Проекту формування академічної доброчесності в школі (SAISS), що впроваджуються Американськими Радами з міжнародної освіти у співпраці з Міністерством освіти і науки України та Посольством США в Україні. Місія цих проектів чітко співпала з баченням УБА про сучасні бібліотеки і бібліотекарів як представників спільноти агентів, себто рушіїв якісних суспільних перетворень для сталого розвитку України.

Так було започатковано окремий проект УБА «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек» [36], реалізація якого — це спільна діяльність українських бібліотекарів, об'єднаних у громадський професійний рух, у партнерстві з органами державної влади та управління, міжнародними організаціями, фондами, бізнесовими структурами та ін. Завдяки їй українські бібліотеки різних типів, видів, підпорядкування стають активними суб'єктами формування і розвитку в нашому суспільстві культури академічної доброчесності, запобігання проявам шахрайства, плагіату, корупції в академічному середовищі.

Передусім, впливовими агентами очікуваних змін є бібліотеки ЗВО, об'єднані у Секції університетських бібліотек УБА, оскільки вони — один із просторів взаємодії студентської та наукової спільнот і здатні надати поштовх та синхронізувати позитивні зрушення в них обох. Аби розвинути потенціал університетських бібліотекарів, експерти УБА розробили, апробували і вже використовують у системі неперервної інформаційно-бібліотечної освіти програму підвищення кваліфікації працівників бібліотек «Академічна доброчесність та бібліотеки» [37]. Це дасть змогу сформувати у бібліотекарів загальні (базові) та предметні (професійні) компетентності щодо реалізації завдань інформаційно-бібліотечного супроводу освітньої та наукової діяльності і здійснення провітницької роботи з питань академічної доброчесності.

Ті, хто вже взяв участь у цій програмі підвищення кваліфікації, відзначають надзвичайну актуальність обраної проблематики навчання, комплексний підхід до розкриття основних питань, інтенсивність та інтерактивність навчання, його практичну орієнтованість і цінність, професійне збагачення через обмін кращими практиками. Незважаючи на те, що змістовно програма більше орієнтована на працівників бібліотек ЗВО, її цілком можна адаптувати для підвищення кваліфікації шкільних бібліотекарів, чим продуктивно займається Секція працівників шкільних бібліотек УБА.

Варто згадати лідерів руху академічної доброчесності з-поміж бібліотек ЗВО — Науково-технічну бібліотеку ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Бібліотеку року 2018), Наукову бібліотеку ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Наукову бібліотеку Національного університету «Кієво-Могилянська академія», Наукову бібліотеку Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Будучи офіційними партнерами УБА, вони не лише сприяють появі нових практик у царині академічної доброчесності, але й активно включені у процес їхнього транзиту. Саме з досвіду вказаних бібліотек підготовлено методичні, довідкові, інформаційні матеріали

за різною тематикою, дотичною до чесного та якісного навчання і дослідження, які використовуються іншими учасниками бібліотечної спільноти для інформування та проведення освітніх і просвітницьких заходів [38–41].

Іншим важливим напрямом формування і транзиту індивідуалістсько-ліберальних культурних практик у форматі культури академічної доброчесності є розроблення профіля компетентностей бібліотекарів з академічної доброчесності. Підготовлені рекомендації [42] не лише означають нові ролі бібліотеки щодо інформаційної підтримки освіти та досліджень, у т. ч. запобігання академічному плагіату, але й розкривають змістовні складники необхідних розумінь, знань та умінь бібліотечних фахівців.

Наступний важливий крок для бібліотекарів як агентів змін у своїй академічній спільноті — обґрунтування необхідності включення до освітніх програм у навчальних закладах різного рівня акредитації спеціальних модулів, спрямованих на формування культури доброчесності та навичок із її дотримання, а також — активна участь в освітньому процесі та процесах саморегуляції (наприклад, долучення до розроблення кодексів честі, кодексів академічної доброчесності закладів освіти чи інших установ, їхнього просування у спільноті тощо).

Безперечно, утвердження академічної доброчесності як імперативу в освітньому і дослідницькому середовищах неможливе без активного комунікаційного та діяльнісного обміну усіх суб'єктів. УБА якраз і є тією професійною платформою, що спроможна забезпечити інтегральну цілісність ідей, принципів та інструментів прогресивних культурних практик, використовуючи, зокрема, можливості таких потужних каналів професійної комунікації, як Львівський міжнародний бібліотечний форум, щорічна конференція УБА, конференції партнерів (як-от конференція «Академічна доброчесність: практичний вимір», Національний університет «Кієво-Могилянська академія», 11–12 квітня 2019 р.) та ін.

Висновки

В українській спільноті дослідників та освітян академічний плагіат все ще залишається одним з найпоширеніших проявів академічної недоброчесності, спричиняючи суттєві негативні наслідки морально-етичного, соціального, правового та економічного характеру. Негативний вплив цього явища, незважаючи на наполегливу діяльність органів центральної влади та управління спільно з академічною спільнотою та громадянським суспільством, перешкоджає Україні повноцінно відбутися як державі, що прагне якісних змін, зокрема подолання корупції.

Численні приклади наукової нечесності, недостатня результативність боротьби з академічним плагіатом, існування суттєвих перешкод для швидкого і повсюдного поширення прогресивних культурних практик в Україні обґрунтовано пояснюються природою плагіату як проявом пострадянської колективістсько-кримінальної культури і фактором її реплікації. Рівень терпимості вітчизняної наукової спільноти до академічного плагіату засвідчує, що Україна все ще не подолала остаточно доцентрову силу, яка утримує її в орбіті ідеологічного впливу радянськості, у першу чергу — з боку Російської Федерації як спадкоємиці СРСР, і не пройшла точку повернення на шляху демократичного транзиту.

Разом із тим, високий відсоток науковців, які готові дотримуватись культури академічної доброчесності, викривати академічний плагіат і підтримувати в цьому інших, дає змогу констатувати тенденцію до поширення доброчесних культурних практик в українському науковому середовищі, утвердження в ньому індивідуалістсько-ліберальних цінностей, зокрема, визнання прав особи, індивідуальної свободи і відповідальності, загальної рівності перед законом тощо, властивих науковим спільнотам США і країн Західної Європи.

Формування і поширення в Україні культури академічної доброчесності є, поряд з посиленням контрольних заходів і санкцій щодо тих, хто вдається до плагіату, ефективним засобом запобігання практиці академічного плагіату і складником культурного транзиту, що закладає світоглядні засади для позитивних трансформацій у вітчизняній академічній спільноті.

Відчутний запит на дотримання принципів академічної доброчесності в Україні сформувала Революція гідності, після якої в українському соціумі проявилась тенденція до зниження рівня толерування академічного плагіату. В умовах постреволюційного посилення євроінтеграційних процесів і академічної мобільності переосмислення цінності інтелектуальної праці і віра в можливість легального захисту інтелектуальної власності, у т. ч. авторського права, створили підґрунтя для формування внутрішньої мотивації науковців дотримуватись етичної академічної поведінки.

Потужний потенціал для подолання викликів академічного плагіату мають українські бібліотеки. Комплексна реалізація цього потенціалу обумовлюється лідерською позицією ВГО Українська бібліотечна асоціація, що спільно з партнерами активно пропонує необхідні інструменти для ефективної професійної діяльності, ініціює і модерує участь бібліотек у поширенні доброчесних академічних практик. Передовсім, суб'єктна роль бібліотек полягає у створенні умов для розвитку культури академічної доброчесності, що, без сумніву, матиме подальший позитивний вплив на моральну парадигму не лише академічної спільноти, але й на систему ціннісних орієнтирів українського суспільства загалом.

Література

- [1] Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII 2014, *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 37–38:2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
- [2] Про освіту: Закон України від 05.09.2019 р. № 2145-VIII 2017, *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 38–39:380. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
- [3] Міністерство освіти і науки України. 2015. *Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти*: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187. <https://bit.ly/2E2Fc5L>.
- [4] Міністерство освіти і науки України. 2016. *Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам*: Наказ Міністерства освіти і науки України від 14.01.2016 № 13. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0183-16>.

- [5] Міністерство освіти і науки України. 2018. *Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України*: Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.01.2018 № 32. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0148-18>.
- [6] Міністерство освіти і науки України. 2018. *Рекомендації щодо запобігання академічному плагиату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо)*: Лист від 15.08.2018 р. № 1/11–8681. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v8681729-18>.
- [7] Разом проти корупції. 2018. *Академічна доброчесність. Аналітичний звіт та рекомендації*. <https://bit.ly/2JnftIT>.
- [8] Weber-Wulff, Debora. 2014. *False Feathers. A Perspective on Academic Plagiarism*. Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- [9] Golunov, Serghei & Kurilla, Ivan. 2013. Academic Integrity in Russia Today: The Political and Social Implications of Thesis Falsification and Education Reform. *PONARS Eurasia Policy Memo*, No. 246. <https://bit.ly/2WsOuzp>.
- [10] Dougherty, M. V. 2018. *Correcting the Scholarly Record for Research Integrity. In the Aftermath of Plagiarism*. Springer International Publishing.
- [11] Novelskaitė, Aurelija & Pučėtaitė, Raminta. 2013. Plagiarism in Lithuanian Academia: Formal Definition and Informal Attitude. In *Plagiarism across Europe and Beyond — Conference Proceedings*, p. 236–247. <https://bit.ly/2JmkSQf>.
- [12] Ryzhko, Olena. 2017. Plagiarism — Selected Issues in the Axiological, Philosophical, and Informational Context. *Zarządzanie mediami*. Tom 5(3):105–126. <http://www.ejournals.eu/ZM/2017/3-2017/art/10501>.
- [13] Хмарський, В. М. 2016. Academic integrity в США: кілька спостережень 2015 року. В *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету*, ред. Т. В. Фінікова & А. Є. Артюхова, Міжнародний фонд досліджень освітньої політики, Київ, 53–92.
- [14] Ярошенко, Т. 2005. Академічна нечесність та політична культура: порівняльний досвід (Україна — США). В *Покликання університету: зб. наук. пр.*, відп. ред. О. Гомілко, РІА «Янко»; «Веселка», Київ. <http://www.osvita.org.ua/student/studying/articles/2.html>.
- [15] Heitman, Elizabeth & Litewka, Sergio. 2011. International Perspectives on Plagiarism and Considerations for Teaching International Trainees. *Urologic Oncology: Seminars and Original Investigations*, Vol. 29, Is. 1, January–February 2011, 104–108. <https://bit.ly/2WrRkVj>.
- [16] Nalepa, Monika. 2016. Here's the Academic Evidence on Cheating in Post-communist Countries. *The Washington Post*, 2 August. <https://wapo.st/2YedJWG>.
- [17] Романуцький, В. М. 2013. Континуум «Індивідуалізм — колективізм» як основний вимір сучасної культури (за Г. Хофстеде). *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 3:97–101. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2013_3_25.

- [18] Багдасарян, Н. В. 2013. Конфлікт інтересів в державній службі. Девіантні шляхи розвитку в структурі державної служби. У *Від громадянського суспільства — до правової держави, Тези VIII Міжнародної наукової Інтернет-конференції студентів та молодих вчених*, ХНУ імені В. Н. Каразіна, Харків, 30–32. <https://bit.ly/2VxD14Q>.
- [19] Головаха, Євген. 2016. Українське суспільство: вектори трансформації. *Zbruc*, 12 Грудень. <https://zbruc.eu/node/59471>.
- [20] Добко, Тарас. 2008. Академічна культура як необхідна передумова ефективного управління сучасним університетом в умовах автономії. *Дух і Літера*, 19:93–102.
- [21] Zaslavskiy, Pya. 2017. *How Non-State Actors Export Kleptocratic Norms to the West*, Hudson Institute, Washington, D.C. <https://bit.ly/2LuWWwM>.
- [22] Грабовський, Сергій. 1997. Кримінальна культура «вільного» табору. *День*, 12 Серпень. <https://bit.ly/2DSEubb>.
- [23] Міщенко, Михайло. 2018. Чи змінилося українське суспільство за 20 років? *Український інтерес*, 6 Липень. <https://bit.ly/2JfuiOo>.
- [24] Жирнов, Евгений. 2006. Средства массовой диссертации. *Коммерсантъ. Власть*, 4 Декабрь, 48:72. <https://www.kommersant.ru/doc/726822>.
- [25] Габович, Александр. 2019. Прочные корни отечественной псевдонауки. *ZN.UA*, 1 Березень. <https://bit.ly/2vJUI1Y>.
- [26] Міжнародний фонд «Відродження», Східноукраїнський фонд соціальних досліджень, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. 2015. *Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку*. Київ. <https://bit.ly/2LhprlS>.
- [27] Мазур, Валерій. 2013. Наперсточники від науки. *ZN.UA*, 22 Березень. https://dt.ua/SCIENCE/naperstochniki-vid-nauki-__.html.
- [28] Громяк, Ілона. 2017. Мисливці за плагіатом. Як група науковців шукає в Україні горе-академіків. *Українська правда. Життя*, 21 Березень. <https://life.pravda.com.ua/society/2017/03/21/223244>.
- [29] Фея, Олег. 2019. Світлана Благодетелева-Вовк: «Нашою діяльністю ми хочемо показати, хто насправді господар в українській науці». *Тиждень.ua*. 17 Січень. <https://tyzhden.ua/Society/225561>.
- [30] Гундорова, Тамара. 2018. Як плагіат кандидата наук і консультанта МОН спустошує поле науки. *Українська правда. Життя*, 8 Жовтень. <https://life.pravda.com.ua/columns/2018/10/8/233488>.
- [31] Благодетелева-Вовк, Світлана. 2019. Битва за академічну доброчесність в Україні. *Освіта.ua*, 3 Березень. <http://osvita.ua/vnz/64076>.
- [32] Запорізький національний університет 2018, *Кодекс академічної доброчесності Запорізького національного університету*, Запоріжжя. <https://bit.ly/2Juha6l>. (8 Травень 2019).
- [33] Київський національний університет технологій та дизайну 2018, *Кодекс академічної доброчесності Київського національного університету технологій та дизайну*, Київ. <https://bit.ly/2YsPFPT>. (8 Травень 2019).

- [34] Національна академія державного управління при Президентіві України, Одеський регіональний інститут державного управління 2016, *Про Кодекс академічної доброчесності інституту*: наказ № 139 від 26 грудня 2016 р., Одеса. <http://oridu.odessa.ua/10/4/kodeks.pdf>. (8 Травень 2019).
- [35] Національний університет «Острозька академія» 2017, *Кодекс академічної доброчесності Національного університету «Острозька академія»*, Острог. <https://bit.ly/2JBmFRF>. (8 Травень 2019).
- [36] Українська бібліотечна асоціація. 2016. *Культура академічної доброчесності: роль бібліотек*. <http://bit.ly/2Ff3EAr>.
- [37] Воскобойнікова-Гузєва, О. В., Загуменна, В. В., Кулик, Є. В., Пашкова, В. С., Сербін, О. О., Сошинська, Я. Є. & Шевченко, І. О. 2018. *Академічна доброчесність та бібліотеки: програма підвищення кваліфікації працівників бібліотек*, Українська бібліотечна асоціація, Київ. <https://bit.ly/2Yes0CG>.
- [38] Боженко, О., Корян, Ю., Федорець, М. 2016. *Міжнародні стилі цитування та посилання в наукових роботах: методичні рекомендації*, ред. В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, Я. Є. Сошинська & О. М. Бруй, Українська бібліотечна асоціація, Київ. <https://bit.ly/2sGvq5Z>.
- [39] Вергун, А. Р., Савєнкова, Л. В. & Чуканова С. О. 2016. *Програмне забезпечення для перевірки наукових текстів на плагіат: інформаційний огляд*, ред. В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва & Я. Є. Сошинська, Українська бібліотечна асоціація. Київ. <https://bit.ly/2EPnCUy>.
- [40] Савєнкова, Л. В., Чуканова С. О. 2016. *Навчання студентів академічної доброчесності у бібліотеці ВНЗ: методичні поради*, ред. В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, Я. Є. Сошинська, Українська бібліотечна асоціація, Київ. <https://bit.ly/2EExJlv>.
- [41] Якуніна, Н. В., Чинюк, А. А. & Руденко, Я. В. 2016. *Основи формування культури академічної доброчесності в бібліотеці: інформаційний огляд*, ред. В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, Я. Є. Сошинська & О. О. Сербін, Українська бібліотечна асоціація, Київ. <https://bit.ly/2ECmUqj>.
- [42] Бруй, О., Савєнкова, Л. & Чуканова С. 2019, *Профіль компетентностей бібліотекарів з академічної доброчесності: рекомендації*, ред. О. Гужва, Українська бібліотечна асоціація, Київ. <https://bit.ly/2YctXzo>. (26 Квітень 2019).

References

- [1] Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. № 1556-VII 2014, *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*, 37–38:2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
- [2] Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2019 r. № 2145-VIII 2017, *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*, 38–39:380. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

- [3] Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. 2015. *Litsenziini umovy provadzhennia osvitnoi diialnosti zakladiv osvity*: zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 hrudnia 2015 r. № 1187. <https://bit.ly/2E2Fc5L>.
- [4] Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. 2016. *Pro zatverdzhennia Poriadku prysvoiennia vchenykh zvan naukovym i naukovo-pedahohichnym pratsivnykam*: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 14.01.2016. № 13. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0183-16>.
- [5] Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. 2018. *Pro zatverdzhennia Poriadku formuvannia Pereliku naukovykh fakhovykh vydan Ukrainy*: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 15.01.2018 № 32. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0148-18>.
- [6] Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. 2018. *Rekomendatsii shchodo zapobihannia akademichnomu plahiatu ta yoho vyavlennia v naukovykh robotakh (avtoreferatakh, dysertatsiakh, monohrafiakh, naukovykh dopovidakh, stattiakh toshcho)*: Lyst vid 15.08.2018 r. № 1/11–8681. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v8681729-18>.
- [7] Razom proty koruptsii. 2018. *Akademichna dobrochesnist. Analitychnyi zvit ta rekomendatsii*. <https://bit.ly/2JnftIT>.
- [8] Weber-Wulff, Debora. 2014. *False Feathers. A Perspective on Academic Plagiarism*. Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- [9] Golunov, Serghei & Kurilla, Ivan. 2013. Academic Integrity in Russia Today: The Political and Social Implications of Thesis Falsification and Education Reform. *PONARS Eurasia Policy Memo*, No. 246. <https://bit.ly/2WsOuzp>.
- [10] Dougherty, M. V. 2018. *Correcting the Scholarly Record for Research Integrity. In the Aftermath of Plagiarism*. Springer International Publishing.
- [11] Novelskaitė, Aurelija & Pučėtaitė 2013. Plagiarism in Lithuanian Academia: Formal Definition and Informal Attitude. In *Plagiarism across Europe and Beyond – Conference Proceedings*, 236–247. <https://bit.ly/2JmkSQf>.
- [12] Ryzhko, Olena. 2017. Plagiarism — Selected Issues in the Axiological, Philosophical, and Informational Context. *Zarz№ dzanie mediami*. Tom 5(3):105–126. <http://www.ejournals.eu/ZM/2017/3-2017/art/10501>.
- [13] Khmarskyi, V. M. 2016. Academic integrity v SShA: kilka sposterezhen 2015 roku. V *Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu*, red. T. V. Finikova & A. Ye. Artiukhova, Mizhnarodnyi fond doslidzhen osvitnoi polityky, Kyiv, 53–92.
- [14] Yaroshenko, T. 2005, Akademichna nechesnist ta politychna kultura: porivnialnyi dosvid (Ukraina — SShA). V *Poklykannia universytetu: zb. nauk. pr.*, vidp. red. O. Homilko, RIA «Ianko»; «Veselka», Kyiv. <http://www.osvita.org.ua/student/studying/articles/2.html>.
- [15] Heitman, Elizabeth & Litewka, Sergio. 2011. International Perspectives on Plagiarism and Considerations for Teaching International Trainees. *Urologic Oncology: Seminars and Original Investigations*, Vol. 29, Is. 1, January–February 2011, p. 104–108. <https://bit.ly/2WrRkVj>.

- [16] Nalepa, Monika. 2016. Here's the Academic Evidence on Cheating in Post-communist Countries. *The Washington Post*, 2 August. <https://wapo.st/2YedJWG>.
- [17] Romanutskiy, V. M. 2013. Kontynuuum «Indyvidualizm — kolektyvizm» yak osnovnyi vymir suchasnoi kultury (za H. Khofstede). *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*. 3:97–101. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2013_3_25.
- [18] Bahdasarian, N. V. 2013. Konflikt interesiv v derzhavni sluzhbi. Deviantni shliakhy rozvytku v strukturі derzhavnoi sluzhby. U *Vid hromadianskoho suspilstva — do pravovoi derzhavy, Tezy VIII Mizhnarodnoi naukovoї Internet-konferentsii studentiv ta molodykh vchenykh, KhNU imeni V. N. Karazina*, Kharkiv, 30–32. <https://bit.ly/2VxD14Q>.
- [19] Holovakha, Yevhen. 2016. Ukrainske suspilstvo: vektory transformatsii. *Zbruc*, 12 Hruden. <https://zbruc.eu/node/59471>.
- [20] Dobko, Taras. 2008. Akademichna kultura yak neobkhidna peredumova efektyvnoho upravlinnia suchasnym universytetom v umovakh avtonomii. *Dukh i Litera*, 19:93–102.
- [21] Zaslavskiy, Ilya. 2017. *How Non-State Actors Export Kleptocratic Norms to the West*, Hudson Institute, Washington, D.C. <https://bit.ly/2LuWWwM>.
- [22] Hrabovskiy, Serhii. 1997. Kryminalna kultura «vilnoho» taboru. *Den*, 12 Serpen. <https://bit.ly/2DSEubb>.
- [23] Mishchenko, Mykhailo. 2018. Chy zminylosia ukrainske suspilstvo za 20 rokiv? *Ukrainskyi interes*, 6 Lypen. <https://bit.ly/2JfuiOo>.
- [24] Zhyrnov, Evheniy. 2006. Sredstva massovoi dySSERTatsyy. *Kommersant*. *Vlast*, 4 Dekabr, 48:72. <https://www.kommersant.ru/doc/726822>.
- [25] Habovych, Aleksandr. 2019. Prochnye korny otechestvennoi psevdonauky. *ZN.UA*, 1 Berezen. <https://bit.ly/2vJUIIY>.
- [26] Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia», Skhidnoukrainskyi fond sotsialnykh doslidzhen, Kharkivskiy natsionalnyi universytet imeni V. N. Karazina. 2015. *Akademichna kultura ukrainskoho studentstva: osnovni chynnyky formuvannia ta rozvytku*. Київ. <https://bit.ly/2LhppIS>.
- [27] Mazur, Valerii. 2013. Naperstochnyky vid nauky. *ZN.UA*, 22 Berezen. https://dt.ua/SCIENCE/naperstochniki-vid-nauki_.html.
- [28] Hromliuk, Ilona. 2017. Myslyvtsi za plahiatom. Yak hrupa naukovtsiv shukaie v Ukraini hore-akademikiv. *Ukrainska pravda. Zhyttia*, 21 Berezen. <https://life.ppravda.com.ua/society/2017/03/21/223244>.
- [29] Feia, Oleh. 2019. Svitlana Blahodietielieva-Vovk: «Nashoiu diialnistiu my khochemo pokazaty, kto naspravdi hospodar v ukrainskii nautsi». *Tyzhden.ua*. 17 Sichen. <https://tyzhden.ua/Society/225561>.
- [30] Hundorova, Tamara. 2018. Yak plahiat kandydata nauk i konsultanta MON spustoshuie pole nauky. *Ukrainska pravda. Zhyttia*, 8 Zhovten. <https://life.ppravda.com.ua/columns/2018/10/8/233488>.
- [31] Blahodietielieva-Vovk, Svitlana. 2019. Bytva za akademichnu dobrochesnist v Ukraini. *Osvita.ua*, 3 Berezen. <http://osvita.ua/vnz/64076>.

- [32] Zaporizkyi natsionalnyi universytet 2018, *Kodeks akademichnoi dobrochesnosti Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, Zaporizhzhia. <https://bit.ly/2Jyha6l>. (8 Травень 2019).
- [33] Kyivskyi natsionalnyi universytet tekhnolohii ta dyzainu 2018, *Kodeks akademichnoi dobrochesnosti Kyivskoho natsionalnoho universytetu tekhnolohii ta dyzainu*, Kyiv. <https://bit.ly/2YsPFPT>. (8 Травень 2019).
- [34] Natsionalna akademiia derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy, Odeskyi rehionalnyi instytut derzhavnoho upravlinnia 2016, *Pro Kodeks akademichnoi dobrochesnosti instytutu: nakaz № 139 vid 26 hrudnia 2016 r.*, Odesa. <http://oridu.odessa.ua/10/4/kodeks.pdf>. (8 Травень 2019).
- [35] Natsionalnyi universytet «Ostrozka akademiia» 2017, *Kodeks akademichnoi dobrochesnosti Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*, Ostroh. <https://bit.ly/2JBmFRF>. (8 Травень 2019).
- [36] Ukrainska bibliotekna asotsiatsiia. 2016. *Kultura akademichnoi dobrochesnosti: rol bibliotek*. <http://bit.ly/2Ff3EAr>.
- [37] Voskoboinikova-Huzieva, O. V., Zahumenna, V. V., Kulyk, Ye. V., Pashkova, V. S., Serbin, O. O., Soshynska, Ya. Ye. & Shevchenko, I. O. 2018. *Akademichna dobrochesnist ta biblioteky: prohrama pidvyshchennia kvalifikatsii pratsivnykiv bibliotek*, Ukrainska bibliotekna asotsiatsiia, Kyiv. <https://bit.ly/2Yes0CG>.
- [38] Bozhenko, O., Korian, Yu., Fedorets, M. 2016. *Mizhnarodni styli tsytuvannia ta posylannia v naukovykh robotakh: metodychni rekomendatsii*, red. V. S. Pashkova, O. V. Voskoboinikova-Huzieva, Ya. Ye. Soshynska & O. M. Brui, Ukrainska bibliotekna asotsiatsiia, Kyiv. <https://bit.ly/2sGvq5Z>.
- [39] Verhun, A. R., Savenkova, L. V. & Chukanova S. O. 2016. *Prohramne zabezpechennia dlia perevirky naukovykh tekstiv na plahiat: informatsiinyi ohliad*, red. V. S. Pashkova, O. V. Voskoboinikova-Huzieva & Ya. Ye. Soshynska, Ukrainska bibliotekna asotsiatsiia. Kyiv. <https://bit.ly/2EPnCUy>.
- [40] Savenkova, L. V., Chukanova S. O. 2016. *Navchannia studentiv akademichnii dobrochesnosti u bibliotetsi VNZ: metodychni porady*, red. V. S. Pashkova, O. V. Voskoboinikova-Huzieva, Ya. Ye. Soshynska, Ukrainska bibliotekna asotsiatsiia, Kyiv. <https://bit.ly/2EExJIv>.
- [41] Yakunina, N. V., Chyniuk, A. A. & Rudenko, Ya. V. 2016. *Osnovy formuvannia kultury akademichnoi dobrochesnosti v bibliotetsi: informatsiinyi ohliad*, red. V. S. Pashkova, O. V. Voskoboinikova-Huzieva, Ya. Ye. Soshynska & O. O. Serbin, Ukrainska bibliotekna asotsiatsiia, Kyiv. <https://bit.ly/2ECmUqj>.
- [42] Brui, O., Savenkova, L. & Chukanova S. 2019, *Profil kompetentnosti bibliotekariv z akademichnoi dobrochesnosti: rekomendatsii*, rets. O. Huzhva, Ukrainska bibliotekna asotsiatsiia, Kyiv. <https://bit.ly/2YctXzo>. (26 Квітень 2019).